

УДК 377.1.001.33

Білова Юлія Анатоліївна

аспірант кафедри професійної освіти

Бердянський державний педагогічний університет

djulia.belova@mail.ru

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Анотація. У статті розглянуто підходи до тлумачення поняття «ключова компетентність» в науково-педагогічній літературі; зроблено аналіз існуючих способів виділення базового набору ключових компетентностей; представлено різні класифікації ключових компетентностей.

Ключові слова: компетентнісний підхід; ключова компетентність; класифікація ключових компетентностей.

Постановка проблеми. Компетентнісний підхід як концепція оцінки результативності освітньої підготовки, спрямован на модернізацію змісту й організації освіти з метою органічної інтеграції національної системи освіти в світовий освітній простір.

Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі покликана сприяти подоланню традиційних орієнтацій освіти, актуалізувати його діяльнісну складову й привести до нового бачення всі ланки педагогічної системи: цінності, цілі, зміст і технології навчання, способи діяльності суб'єктів навчального процесу.

Водночас переосмислення змісту освіти на набуття ключових компетентностей, зумовлює посилення гуманістичної спрямованості освітнього процесу, концентруючи увагу на формуванні особистості людини «як самоцінності, творця й суб'єкта саморозвитку» [2, 89].

Основною концептуальною ідеєю формування ключових компетентностей є підготовка нового покоління молоді, які володіють навиками прийняття адекватних рішень в соціальній та професійній діяльності, здатних до виходу за рамки конкретної професійної діяльності, готовими активно діяти відповідно до цінностей суспільства сталого розвитку.

Однією із проблем, що потребує широкого обговорення, є визначення певної системи ключових компетентностей, яка в багатьох європейських країнах стає підґрунтям практичного запровадження компетентнісного підходу в освітню практику.

Відбір та визначення основного переліку ключових компетентностей стає необхідним етапом розробки нових освітніх систем (стандартів, програм, навчальних планів) в професійній освіті.

Таким чином, існує протиріччя між необхідністю проектування змісту освіти на компетентнісній основі та невизначеністю методологічних засад визначення базового набору ключових компетентностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки, поняття ключові компетентності є предметом чималих дискусій серед науковців та педагогічної громадськості, хоча більшою мірою увага науковців зосереджена на різних аспектах формування професійної компетентності випускників в процесі професійної підготовки

Проблемі дослідження концептуально-методологічних засад структурування та формулювання груп компетентностей, присвячені праці російських та українських дослідників, зокрема І. Зимньої, В.Байденко, А. Хуторського, Е. Зеєра, Ю. Татура, О.Овчарук, О.Пометун, І.Родигіної, В. Коваль, О.Литовченко.

Мета статті – є аналіз підходів до класифікацій ключових компетентностей, методологічних засад їх відбору, уточнення базисних понять компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури дозволив виявити, що дослідження щодо освоєння компетентнісного підходу в освітній практиці різноманітні, охоплюють безліч аспектів цієї проблеми.

Широкий та багатогранний понятійний зміст основних термінів компетентнісного підходу, а саме «компетенція», «компетентність», викликає неоднозначність поглядів науковців щодо тлумачення їхньої сутності та співвідношення. У деяких наукових працях, терміни компетенція і компетентність

вживаються як синоніми (Дж. Равен), у інших вони чітко розмежовуються (В. Краєвський, А. Хуторської, І.Зимня, Н.Болюбаш)

Чимало дискусій точиться навколо проблеми визначення й трактування поняття ключова компетентність.

Основний розробник компетенцій Г. Халаж розглядає їх формулювання, як відповідь на виклики, які стоять перед Європою (збереження демократичних принципів відкритого суспільства, сучасні вимоги рику праці, швидкі темпи зміни технологій, нестійкість та нестабільність економіки)[3, 18].

Базові дослідження щодо визначення ключових компетентностей в освіті, які повинні набути молоді люди для успішної роботи й життя в соціумі, були ініційовані міжнародними організаціями, зокрема Радою Європи, Організацією економічного співробітництва та розвитку.

Розглянемо основні підходи до розуміння сутності поняття ключова компетентність.

Експерти країн-учасниць міжнародної Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) вважають, що поняття ключових компетентностей (key competencies) застосовується для визначення таких компетентностей, що дають змогу особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах і які роблять внесок у поліпшення якості суспільства та сприяють особистому успіхові, що може бути застосовано до багатьох життєвих сфер [5, 8].

Напрацювання ОЕСР ґрунтуються на декількох положеннях, які сьогодні є засадничими для більшості відповідних досліджень інших установ, організацій і фахівців, що працюють у напрямі впровадження ключових компетентностей в зміст освіти.

Основними є такі положення:

- формування компетентностей є результатом взаємодії багатьох різноманітних чинників;
- сучасне життя водночас вимагає від людини набуття певного набору, комплексу компетентностей, які називаються ключовими;

- вибір найважливіших загальних компетентностей, що називаються ключовими, має відбуватися на фундаментальному рівні, враховуючи актуальні світоглядні ідеї щодо суспільства й індивідуума та їх взаємодії;
- має бути врахований також вплив культурного й інших контекстів того чи іншого суспільства, країни;
- на відбір та ідентифікацію ключових компетентностей впливають суб'єктивні чинники, пов'язані з самою особистістю: вік, стать, соціальний статус тощо;
- визначення та відбір ключових компетентностей потребує широкого обговорення серед різних фахівців та представників різноманітних соціальних груп. Дані умови забезпечують відбір, ідентифікацію та подальший розвиток ключових компетентностей населення та визначають індикатори їх розвитку [5, 7].

Міжнародна комісія Ради Європи зазначає, що ключова компетентність:

1. сприяє досягненню успіхів у житті;
2. сприяє розвитку якості суспільних інститутів;
3. відповідає багатоманітним сферам життя [7, 20].

Російські дослідники С. Шишов та В. Кальней, торкаючись проблеми відбору ключових компетентностей вважають, що ключова компетенція – це така, що відповідає найширшому колу специфіки, універсальна для різних видів діяльності й може бути умовно названа як «здатність до діяльності» [4, 20].

І. Зимня, досліджуючи природу ключових компетентностей підкреслює, що ключові - це ті узагальнено представлені основні компетентності, які забезпечують нормальну життєдіяльність людини в соціумі [3, 26].

Провідна українська вчена О.Пометун висловлює думку, що:

- ключова компетентність є об'єктивною категорією, яка фіксує суспільно визнаний комплекс знань, умінь, навичок, відносин тощо певного рівня, які застосовуються в широкій сфері діяльності людини; це здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні,

культуродоцільні види діяльності, ефективно вирішуючи відповідні проблеми;

- ключові компетентності є інтегральними характеристиками якості підготовки суб'єктів навчання, пов'язаними з їх здатністю цільового осмисленого застосування комплексу знань, умінь, навичок, відносин щодо міждисциплінарного кола проблем;
- основні ознаки життєвих (ключових) компетентностей:
  1. поліфункціональність (дає змогу вирішувати різноманітні проблеми в різних сферах особистого й суспільного життя);
  2. надпредметність і міждисциплінарність (можуть бути застосовані не тільки в школі, а й на роботі, у сім'ї, у політичній сфері тощо);
  3. багатомірність (включає знання, розумові процеси, інтелектуальні, навчальні та практичні вміння, творчі відкриття, стратегії, технології, процедури, емоції, оцінки тощо); забезпечують широку сферу розвитку особистості (її логічного, творчого та критичного мислення, саморефлексії, самовизначення, самооцінки, самовиховання та ін. [6, 232].

Бібік Н. зазначає, що ключові компетентності якісно відрізняються від звичайних тим, що пов'язують воедино особистісне й соціальне в освіті, відбивають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльностей, що створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; виявляються не взагалі, а в конкретній справі чи ситуації; їх набуває молода людина не лише під час вивчення предметів, групи предметів, але й засобами неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо [4, 46].

Аналіз наукових праць з проблеми визначення ключових компетентностей дозволив зробити висновок, що незважаючи на різні погляди на зміст поняття ключова компетентність, спільним для дослідників є усвідомлення, що вона, відображає сутність, яка

1. уособлює інтегрований результат освітньої підготовки людини;
2. має діяльнісну природу;

3. багатоаспектна, має складну психологічну структуру, до складу якої входять елементи різного порядку. Це поняття включає не тільки когнітивну й діяльнісну складову, але й мотиваційно-ціннісну, емоційно-вольову, поведінкову.
4. Під ключовими (загальними, надпредметними, універсальними, мета-предметними, транспредметними, життєвими) розуміють найбільш універсальні за своїм характером та ступенем застосовності компетентності, які дозволяють вирішувати широке коло проблем особистого й суспільного життя.

Крім того, зарубіжні і вітчизняні дослідники одноставні в тому, що ключові компетентності мають змінну, динамічну структуру. Удосконалення сформованих або поява нових компетентностей залежить від впливу як індивідуальних особливостей особистості (суб'єктивних факторів) так і специфіки діяльності, в якій вони проявляються (об'єктивних факторів). При цьому, як зазначає А. Вербицький, «поява нових компетентностей не є простим кількісним додаванням. Це може бути продуктивним переосмисленням власної професійної діяльності, досягнення нової професійної кваліфікації, зміна уявлень про соціум та свої ролі в ньому» [2, 115].

Однією із основних умов запровадження компетентнісного підходу до професійної освіти, є відбір певної номенклатури ключових компетентностей, які в подальшому будуть втілені в державних стандартах, базових планах і програмах підготовки.

Найбільші труднощі у визначенні базового набору ключових компетентностей полягають у пошуку наукових підстав для їх виділення.

Як зазначає В. Байденко, «список компетенцій відносно легко скласти, але важко його методологічно обґрунтувати» [1, 16].

Так, наприклад, А. Хуторської, ґрунтуючись на головних цілях загальної освіти, структурному уявленні соціального досвіду і досвіду особистості, а також на основних видах діяльності суб'єкта навчання, запропонував наступні види

компетенцій: цінносно–сміслові, загальнокультурні, навчально-пізнавальні, інформаційні, комунікативні, соціально-трудоі, особистісного самовдосконалення.

Особливий вклад в розробку концептуальної бази структурування ключових компетентностей, що є спільними для всіх країн, незалежно від національних особливостей внесла Організація економічного співробітництва й розвитку, яка ініційовала дослідження визначення й відбору компетентностей. В результаті цього дослідження була розроблена система ключових компетентностей, які класифіковано за трьома критеріями:

1. Автономна дія - спроможність індивідуумів брати відповідальність за власне життя, інтегруючись у широкий соціальний контекст і водночас діючи незалежно. [6, 228].

2. Інтерактивне використання засобів –передбачає розуміння низки засобів, що дають змогу особистості взаємодіяти з навколишнім світом [компетентно, стор 11].

3. Вміння функціонувати в соціально гетерогенних групах - здатність до взаємодії з різними соціальними групами.

Розглянемо існуючі в науковій літературі класифікації ключових компетентностей (табл.1).

Таблиця 1

Класифікації ключових компетентностей

Класифікація ОЕСР	Рада Європи	Європейська комісія	Класифікація в рамках проєкту «TUNING»;	Класифікація за І Зимньою	Класифікація українських педагогів
Автономна дія	Політичні та соціальні компетентності	Громадянська компетентність;	Системні	Компетентності, які стосуються самого себе як особистості, як суб'єкта життєдіяльності (особистісні)	Вміння вчитися
	Здатність вчитися протягом життя	Навчальна компетентність			Здоров'язберігаюча
Інтерактивне використання засобів	Володіння усним та письмовим спілкуванням;	Підприємницька компетентність	Інструментальні	Компетентності, що стосуються діяльності людини, яка проявляється у всіх її типах і	Загальнокультурна
		Компетентність в галузі рідної мови;			

	Компетентності, пов'язані зі зростанням інформатизації суспільства,	Компетентність в сфері іноземних мов		формах (діяльнісні)	Підприємницька компетентність
		Інформаційна компетентність			Інформаційно-комунікаційна компетентність
		Культурна компетентність			
		Математична та фундаментальна природничо-наукова та технічна компетентність;			
Вміння функціонувати в соціально гетерогенних групах	Компетентності, пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві	Міжособистісна, міжкультурна та соціальна компетентності,	Міжособистісні	Компетентності, що стосуються взаємодії людини з іншими людьми (комунікативні)	Соціальна компетентність

Таблиця 2

Результати порівняння видів ключових компетентностей

Ідентичні за змістом та назвою	Ідентичні за змістом, різні за назвою	Різні за назвою та змістом
Соціальна компетентність (джерело: Рада Європи, Єврокомісія, укр.педагоги)	Здатність вчитися протягом життя (Рада Європи) Навчальна компетентність(Єврокомісія) Вміння вчитися (укр.педагоги)	Математична та фундаментальна природничо-наукова та технічна компетентність;
Здоров'язберігача компетентність (джерело: укр. педагоги, І. Зимня)	Інформаційна компетентність (Єврокомісія) Інформаційно-комунікативна (укр. педагоги) Компетентності, що пов'язані з інформатизацією суспільства (Рада Європи) інтерактивне використання засобів (ОЕСР)	
Міжособистісна (джерело: проект «TUNING», Рада	Володіння усним та письмовим спілкуванням (Рада Європи)	

Європи)	Компетентність в галузі рідної мови, в сфері іноземної мови (Єврокомісія) Інтерактивне використання засобів (ОЕСР)	
Підприємницька компетентність (джерело: Єврокомісія, укр.педагоги)	Культурна компетентність (Єврокомісія) Загальнокультурна компетентність (укр. педагоги)	
Громадянська компетентність (джерело: Єврокомісія, укр.педагоги)	Вміння функціонувати функціонувати в соціально гетерогенних групах (ОЕСР) Компетентності, пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві (Рада Європи) міжкультурна компетентність (Єврокомісія) Міжособистісна (проект«TUNING») компетентності, що стосуються взаємодії між людьми (І.Зимня)	

Проведений аналіз дав змогу зробити наступні висновки:

1. Під ключовими (загальними, надпредметними, універсальними, мета-предметними, транспредметними, життєвими) розуміють найбільш універсальні за своїм характером та ступенем застосовності компетентності, які дозволяють вирішувати широке коло проблем особистого й суспільного життя;
2. В різних класифікаціях існують види компетентностей, які добре розмежовані й ідентичні за назвою та змістом (підприємницька компетентність, громадянська компетентність, соціальна компетентність, здоров'язберігаюча компетентність);
3. Сформульовані по-різному компетентності близькі за своїм змістом і

компонентним складом та прийнятні для більшості класифікацій (наприклад, інформаційна компетентність, інформаційно-комунікативна компетентність, міжкультурна й компетентність, що пов'язана з життям у багатокультурному суспільстві, володіння усним та письмовим спілкуванням та міжособистісна компетентність);

4. Різні підходи до класифікації ключових компетентностей підкреслюють складність і багатоаспектність цього явища;
5. Питання відбору ключових компетентностей потребує широкого обговорення серед представників ринку праці, академічного співтовариства й споживачами освітніх послуг.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в дослідженні теоретико-методологічних підходів до формування підприємницької компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байденко В.И. Выявление состава компетенций выпускников как необходимый этап проектирования ГОС ВПО нового поколения: Методическое пособие / В.И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 72с.
2. Вербицкий А.А. Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы интеграции / А.А. Вербицкий, О.Г. Ларионова. – М.: Логос, 2009. – 336 с.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. / И.А. Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: “К.І.С.”, 2004. –112 с.
5. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід в освіті: Загальноєвропейські підходи [Електронний ресурс] / О.В. Овчарук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – №5 (13). Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>
6. Приходько В.М. Моніторинг якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу: педагогічні основи й управлінський аспект: монографія/ В.М. Приходько. – Запоріжжя, 2011. – 460 с.
7. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: К.І.С., 2003. – 296 с.

Рецензент

Павленко Л.В. – к.пед.н, доц.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2014

АНАЛИЗ НАУЧНЫХ ПОДХОДОВ К КЛАССИФИКАЦИИ КЛЮЧЕВЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Белова Юлия Анатольевна

аспирант кафедры профессионального образования
Бердянский государственный педагогический университет
djulia.belova@mail.ru

Аннотация. В статье рассмотрены подходы к толкованию понятия «ключевая компетентность» в научно-педагогической литературе; сделан анализ существующих способов выделения базового набора ключевых компетенций; представлены различные классификации ключевых компетентностей.

Ключевые слова: компетентностный подход; ключевая компетентность; классификация ключевых компетенций.

ANALYSIS OF SCIENTIFIC APPROACHES TO CLASSIFICATION OF KEY COMPETENCIES

Julia A. Belova

graduate student of vocational education
Berdyansky State Pedagogical University
djulia.belova@mail.ru

Abstract. The article discusses approaches to the interpretation of the concept of "key competencies" in the scientific and educational literature; the analysis of existing methods of allocating a basic set of core competencies; presents various classifications of key competences.

Keywords: competence-based approach; key competences; classification of key competencies.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Baidenko V.Y. Identification of competencies of graduates as required etap designing state educational standards of higher education of a new generation: Tool. / V.Y.Baidenko. – M.: Yssledovatel'skiy tsentr problem kachestva podgotovky spetsyalystov, 2006. – 72 p. (in Russian).
2. Verbytskyi A.A. Personal and competence approach in education: problems of integration / A.A. Verbytskyi, O.H. Laryonova. – M.: Lohos, 2009. – 336 p. (in Russian).
3. Zymniaia Y.A. Key competence as effectively basis competence approach in education. Author's version. M.: Yssledovatel'skiy tsentr problem kachestva podgotovky spetsyalystov, 2004. – 42 p. (in Russian).
4. Competence approach in modern education: international experience and prospects: of Ukrainian library educational policy/ Pid zah. red. O.V.Ovcharuk. – K.: «K.I.S.», 2004. –112 p.

- (in Ukrainian).
5. Ovcharuk O.V. Competence approach in education: Common Approaches [Elektronnyi resurs] / O.V. Ovcharuk // *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. – 2009. – №5 (13). Rezhym dostupu: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html> (in Ukrainian).
  6. Prykhodko V.M. Monitoring the quality of educational activities of an educational institution, educational foundations and management aspect: the monograph *Monitoring the quality of educational activities of an educational institution, educational foundations and management aspect: the monograph* / V.M. Prykhodko. – Zaporizhzhia, 2011. – 460 p. (in Ukrainian).
  7. *Reform Strategy for Education in Ukraine: Educational Policy Recommendations*. – K.: K.I.S., 2003. – 296 p. (in Ukrainian).